

Al Principat hi ha 199 plantes amenaçades, 38 de les quals són “en perill crític”, a un pas de l’extinció. El ‘Llibre vermell de les plantes vasculares endèmiques i amenaçades de Catalunya’ també ha comptabilitzat aquelles que només es troben al Principat: 122 espècies, de les quals 18 perillen.

És el primer llibre vermell de plantes que no ha estat finançat amb mitjans públics, tot i que Medi Ambient sí que en va fer servir un primer esborrany per a fer el *Catàleg de flora amenaçada* del 2008. En són els principals autors Pere Aymerich (biòleg), Cèsar Blanché (del departament de Productes Naturals, Biologia Vegetal i Edafologia de la UB) i Llorenç Sàez (de la facultat de Ciències de l’Autònoma), però hi ha cinc autors col·laboradors i més de cent experts que hi han aportat dades rellevants sobre la situació de les espècies. L’ambició dels impulsors de l’obra ha unit dos objectius diferents: d’una banda, definir la flora endèmica del Principat, dins les fronteres estrictes de l’autonomia catalana; i, d’una altra, catalogar les espècies amenaçades segons els criteris de la Unió Internacional per a la Conservació de la Natura (UICN). El resultat és el voluminós *Llibre vermell de les plantes vasculares endèmiques i amenaçades de Catalunya*, editat per Argantia Editio amb l’ajuda de l’Obra Social de Catalunya Caixa i la Fundació Carl Faust, i amb el suport de la Institució Catalana d’Història Natural. Entre les 3.600 espècies de plantes vasculares que hi ha a Catalunya (les vasculares inclouen tot el món vegetal tret de moltes i algues), els autors han localitzat aquelles que són específicament catalanes, cosa que vol dir que hom no les pot trobar a fora o que tenen al territori català el 90% de la població: hi ha un total de 122 espècies específiques del Principat que són, per tant, responsabilitat directa de l’administració de la Generalitat de Catalunya (si s’extingeixen aquí, s’extingeixen arreu).

El País Valencià i les Illes ja tenien catàlegs de flora amenaçada des del

El llibre roig de la flora

1990 –en el primer cas– i des del 2001 –en el segon–, tot i que en tots dos casos els catàlegs no tenen la profusió d’informació, il·lustracions i mapes de distribució que inclou el nou *Llibre vermell* català. Ni inclouen la catalogació estricta dels endemismes. La *Flora dels Països Catalans* de De Bolòs i Vigo descrivia tots els endemismes dels Països Catalans però no els comptabilitzava ni els separava per divisions administratives.

Extintida arreu del món. El *Llibre vermell* classifica les espècies segons els criteris de la UICN, que inclou *extingides* (assenyalades amb les sigles EX), *extingides en estat silvestre* (EW, per *Extint in Wild*) –que només han sobreviscut fora del seu hàbitat natural–, *en perill crític* (CR), *en perill* (EN) i *vulnerables* (VU). Les que no es troben en perill es divideixen en *quasi amenaçades* (NT, de *Near Threatened*) i *de preocupació menor* (LC de *Least concern*). Per a aquelles espècies sobre les quals no hi ha prou dades, la UICN fa servir les sigles DD (*data deficient*). Els autors, a més, han fet servir el concepte *Regional Extinct* per a aquelles espècies que han desaparegut efectivament de Catalunya, tot i que se n’hi havia constatat la presència, però que no són extingides en alguns altres llocs del món –i, fins i tot, poden tenir

poblacions nombroses en uns altres territoris. D’aquestes, el *Llibre vermell* en descriu 17.

Més magre ho ha tingut la *Festuca paucispicula*, una espècie alhora endèmica i extingida: és a dir, desapareguda de la Terra per sempre. Un dels autors, Cèsar Blanché, explica que és l’única que s’ha pogut definir com a extingida, perquè han passat cinquanta anys des del darrer registre confirmat. “La *Festuca paucispicula* és una gramínia molt petita que Font i Quer va trobar al damunt de la serra de Cardó, però després s’ha anat a buscar moltes vegades i mai més no s’ha trobat.” Blanché, però, sospita que no és l’única: “N’hi ha més que sabem que són extingides a Catalunya perquè fa molts anys que no es troben, però encara no han passat cinquanta anys des de l’última vegada que la van veure, com exigeix la UICN per a considerar-les desaparegudes. Per exemple, a l’estany d’Ivars d’Urgell, que es va dessecar, hi havia plantes que ja no hi són –tot i que han tornat a omplir l’estany, però no les podem considerar extingides perquè, com que no ha passat mig segle, encara no podem assegurar que no n’hagi quedat cap llavor sota una pedra.” Aquest és el cas concret del *Microcnemum coralloides*.

De les espècies que la UICN classifica com a *Extinct in Wild* –‘extingides en estat silvestre’–, “n’hi ha només una del delta de l’Ebre, la *Marsilea quadrifolia*.” No n’hi ha exemplars vius en aquest hàbitat: “Es conserva *ex situ* –revela el *Llibre*–, a partir de la preservació d’espores procedents de poblacions del Delta de l’Ebre, que han estat reproduïdes *in vitro*.”

Hàbitats castigats. Les amenaces que planen sobre les espècies són principalment les accions de l’home: “De les que hi ha amenaçades, un 12% ho són per característiques biòtiques pròpies –són poblacions massa petites, no hi ha intercanvi entre elles, etcètera–, però la resta, el 88%, són amenaçades per causes antròpiques. Sobre aquest 12% d’espècies, no podem fer gairebé res –l’extinció també és un fenomen natural; en canvi, no ho és tant la velocitat–, però les altres sí que podrien extingir-se per culpa de l’home, sobretot per pèrdua de qualitat o desaparició

Aquilegia pui (1) i Centaurea loscosii (2) són dues espècies dels ports de Tortosa “en perill”, mentre que Limonium tournefortii (3), arrelada a la plana de Lleida; Limonium vigoi (4), del delta de l’Ebre, i Salix tarraconensis (5), de les muntanyes de Prades, Cardó i els Ports, són “vulnerables”.

dels habitats, i és aquí on cal actuar.”

El llibre indica també els hàbitats on es detecten més espècies amenaçades. Cèsar Blanché en destaca tres: “Els ambients aigualosos de terra baixa, com ara basses, canals, llacunes i aiguamolls que han anat desapareixent; els saladars continentals, com els de Lleida, per exemple, i els hàbitats salins litorals, com platges, dunes i zones humides salines.”

El 27% dels tàxons amenaçats es troben en aquests ambients aigualosos. El llibre constata que “els aiguamolls

i estanys d’aigua dolça de terra baixa” són “hàbitats que en el passat no havien estat particularment rars en alguns sectors del país —especialment, les planes situades al nord del Llobregat—, però que han experimentat una regressió històrica molt intensa com a conseqüència de la dessecació, fins al punt que actualment només en queden retalls fragmentaris i molt sovint de qualitat baixa per causes diverses”. Això explica que “a Catalunya s’hagin extingit o estiguin molt amenaçades espècies de flora aquàtica o higròfila

que en altres zones d’Europa són encara freqüents”.

Blanché destaca molt els saladars continentals que no eren productius i que ara han començat a ser conreats: “Són zones estepàries i salobrar de la plana de Lleida, algunes de les quals ara són afectades, per exemple, pel canal Segarra-Garrigues. Eren zones poc productives com ara saladars i erms on es mantenien un seguit de plantes molt rares, però si canvien de secà a regadiu, lògicament, es perden.” Tanmateix, algunes altres vegades l’amenaça és una

Les espècies en perill

A Catalunya hi ha 199 espècies amenaçades i 122 endemismes. Destaquem les espècies en una situació pitjor i els endemismes que es troben en perill crític (CR, *critically endangered*), en perill (EN, *endangered*) i vulnerables (VU).

■ ENDEMISME EXTINGIT (A TOT EL MÓN) (EX)

Festuca paucispicula

■ EXTINGIDA EN ESTAT SILVESTRE (EW)

Marsilea quadrifolia

■ ESPÈCIES EN PERILL CRÍTIC (CR):

Anthericum ramosum
Asplenium trichomanes
Atropa baetica
Botrychium matricariifolium
Ceratophyllum submersum
Cerithe glabra
Dichoropetalum schotii
Elatine alsinastrum
Epipogium aphyllum
Gentiana pneumonanthe
Gymnadenia odoratissima
Hieracium recoderi
Hippuris vulgaris
Hydrocaris morsus-ranae
Jacobaea aquatica
Lappula daflexa
Lemna trisulca
Limonium catalaunicum
Maianthemum bifolium
Microcnemum coralloides
Oplismenus undulatifolius
Orchisazorlosensis
Orchis spitzelii
Plantago cornutii
Potamogeton gramineus
Potamogeton lucens
Prangos trifida
Ranunculus nodifloris

Rochelia disperma
Rumex hydrolapathum
Salix hastata
Silene ramosissima
Sternbergia colchiciflora
Thalictrum maritimum
Vella aspera
Woodsia pulchella
Zostera marina

■ ENDEMISMES AMENAÇATS EN PERILL CRÍTIC (CR), EN PERILL (EN) O VULNERABLES (VU)

<i>Aquilegia pui</i>	EN
<i>Centaurea loscosii</i>	EN
<i>Delphinium bolosii</i>	EN
<i>Delphinium montanum</i>	VU
<i>Festuca paucispicula</i>	EX
<i>Glandora oleifolia</i>	VU
<i>Hieracium recoderi</i>	CR
<i>Hieracium vinyasianum</i>	EN
<i>Limonium geronense</i>	VU
<i>Limonium gibertii</i>	VU
<i>Limonium revolutum</i>	VU
<i>Limonium torunefortii</i>	VU
<i>Limonium vigoii</i>	VU
<i>Pedicularis camosa subsp. asparagoides</i>	VU
<i>Pinguicula dertosensis</i>	VU
<i>Polygala vayredae</i>	VU
<i>Reseda jacquini subsp. litigiosa</i>	VU
<i>Salix tarraconensis</i>	VU
<i>Seseli farrenyi</i>	EN
<i>Silene sennenii</i>	EN
<i>Spiraea crenata subsp. parvifolia</i>	EN

pista, una carretera o les obres per a construir una bassa. “La construcció d’una carretera a la Granja d’Escarp (Segrià), per exemple, ha minvat molt l’única població d’una espècie endèmica, la *Vella aspera*, que ha quedat reduïda al petit talús que ha quedat verge sobre el tall efectuat per a construir la carretera.”

Les zones litorals són els altres hàbitats que, segons Blanché, han estat més modificats aquests darrers decennis i, per tant, aquells racons del litoral que conserven dunes i zones salines també mereixen una atenció especial. On més concentració de plantes amenaçades hi ha, arreu del país, és al delta de l’Ebre, als aiguamolls de l’Empordà, al delta del Llobregat o al cap de Salou. Explica Blanché que, precisament, a Salou va resultar afectada una de les poblacions més petites d’una planta ja amenaçada: “A l’agost van fer el SalouFest i l’in-

dret on van habilitar el pàrquing dels autocars és un lloc on hi ha una pila de sorra, amb una població que conté una planta protegida des de fa dos anys, la *Silene ramosissima*. Però ni l’ajuntament ni ningú no els va dir res. Hi va baixar gent, ho van trepitjar tot i, d’aquella població, que devia tenir uns 5.000 individus, en van quedar poc més de vint. Ja veurem com evoluciona. Aquesta és una de les úniques que han empitjorat la situació des que vam lliurar el llibre a l’editorial, el desembre del 2009.”

Les plantes més amenaçades són en salobrars continentals, dunes i aiguamolls

A recer. Les zones protegides tampoc no se salven dels enurts, segons Blanché. “Al cap de Creus, per exemple, s’ha perdut el 90% dels individus de l’espècie *Seseli farrenyi* que tenia 2.000 individus i ara en té 200. Al parc del Cap de Creus s’han espantat, perquè no se sap si ha estat pel temporal del 2008 —que seria una causa natural inevitable— o per la freqüentació de visitants. El fet que una planta estigui en una zona protegida no és garantia de supervivència. Ho hauria de ser però no ho és, ni aquí ni enlloc del món. Depèn de l’efectivitat de la protecció”.

Fins fa poc, molts parcs naturals ni tan sols tenien plans de conservació de flora. “Enguany s’han començat a fer reunions perquè les zones protegides tinguin plans de flora, que no en tenien. Si el director del parc era botànic i hi tenia sensibilitat, com ha passat a l’alt Pirineu o als ports de Tortosa, s’hi havia fet pla de flora, però en alguns altres, no. Fa poc vam fer una reunió de directors i tècnics de tots els parcs per a elaborar un pla de conservació de flora als parcs de Catalunya i alguns ja han començat. Per exemple, al cap de Creus ja s’han posat a treballar seriosament per a esbrinar les causes d’aquesta reducció de *Seseli farrenyi* i impedir-ne la desaparició.”

La solució per a evitar casos com el de Salou o la Granja d’Escarp és que les administracions disposin d’una localització d’aquestes poblacions a preservar: “El fet més important —diu Blanché— és preservar els hàbitats més amenaçats d’una manera efectiva: fer un mapa, que sigui en un banc de dades a disposició de totes les administracions, que hagi de ser consultat a l’hora de fer —o deixar de fer— qualsevol actuació.”

Així i tot, sempre hi ha actuacions il·legals: “Pot passar en qualsevol moment que facin una actuació en una zona costanera i eliminin una població important. A la platja de Pals —explica Blanché—, un propietari d’un apartament a qui una duna li impedia de veure la mar, va fer rebaixar la duna i, de retruc, tota una població d’una espècie amenaçada. Les autoritats se’n van adonar al cap d’una setmana.”

Alex Milian